Cuvînt înainte

Fiind o constantă venerabilă a lingvisticii occidentale, cercetarea în domeniul romanisticii a făcut ca de-a lungul timpului să apară numeroase manuale de romanistică, fiecare avîndu-şi valoarea sa şi propriul rol. Desigur, numărul şi nivelul acestora reflectă cu fidelitate intensitatea preocupărilor pe care cercetătorii le au, profunzimea şi amplitudinea studierii domeniului. Prezența unor astfel de scrieri complexe reflectă însă şi necesitatea existenței lor pentru diacroniști (istorici ai limbii, ai culturii şi ai literaturii, filologi, romaniști sau nu), dar şi pentru publicul intelectual mai larg. Opțiunea noastră de a traduce un astfel de manual derivă din observarea unei carențe care plasează lingvistica românească în contrast cu cea occidentală, unde nu se înregistrează o scădere severă a interesului pentru romanistică şi pentru studierea limbii din perspectivă diacronică, în general. Cu siguranță că lipsa unei preocupări organizate – sprijinite instituțional şi fiind parte a unui efort colectiv orientat către cercetarea diacronică a limbii române şi a limbilor romanice, urmărind formarea de specialişti în lingvistică diacronică, şi orientată către educarea societății, urmărind conştientizarea de către aceasta a existenței şi a implicațiilor naturii evolutive a oricărui proces – nu poate fi complinită printr-un (singur) manual. Cu toate acestea, un manual constituie o sinteză şi reprezintă un îndemn, se oferă ca depozitar de cunoştințe, metode şi instrumente şi stimulează interese şi capacități. Dintre manualele existente, l-am ales pe acesta nu doar datorită faptului că este cel mai recent, ori pentru calitățile umane şi ştiințifice deosebite ale autorului, dar şi dintr-un motiv pragmatic.

Trăind şi activînd în lumea occidentală, autorul *Manualului* deplînge scăderea interesului pentru lingvistica diacronică, ponderea tot mai redusă a educației şi a mentalității centrate pe dimensiunea evolutivă a realității. Constatarea aceasta, care pe autor îl umple de regret, dar îi dă şi puternicul imbold de a face ceva pentru remedierea situației – iar pe noi ar trebui să ne umple de teamă, dar şi de maxima vitalitate care ar duce către o acțiune de rodnică compensare şi de recuperare a timpului pierdut –, este determinantă pentru

BDD-B177-1 © 2008, 2012; 2014 (trad.) Armand Colin; Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:38 UTC)

modalităţile în care prezenta scriere este concepută, structurată şi edificată.

Printr-un şir de particularităţi date de geneza, concepţia, elaborarea şi finalităţile sale, *Manualul de lingvistică romanică* al profesorului Martin-Dietrich Glessgen dezvoltă şi deţine calităţile unui model. Dincolo de chestiunea centrală mai sus menţionată, autorul manualului identifică mai multe categorii de necesităţi care pot fi cuprinse în două mănunchiuri: ale cercetării şi dezvoltării domeniului şi ale învăţămîntului în această direcţie (avînd în vedere complexa relaţie dintre domeniu, studenţi, societate – fiecare cu nevoi, deziderate şi capacităţi proprii, dar şi date interrelaţii – şi posibilităţile de edificare a celei mai potrivite şi eficiente căi de a satisface întregul complex schiţat). În acest context, este cît se poate de sugestivă şi de relevantă preocuparea autorului pentru constituirea unui sistem epistemologic coerent, care să transceandă diferitele şcoli naţionale de romanistică.

Manualul procură cunoştinţe privind teoriile şi temele, modalităţile şi scopurile ce călăuzesc cercetarea diacronică şi pe cea sincronică din cadrul romanisticii occidentale, explicînd tuturor categoriilor de cititori procedee şi rezultate, soluţii şi posibilităţi, toate de natură să aducă nu doar un plus de cunoaştere în sine a unui complex de fapte şi de procese revolute sau în desfăşurare, cît, mai ales, să genereze stimularea aptitudinilor şi deschiderilor intelectuale şi practice de largă utilitate, deoarece romanistica nu este doar o ştiinţă (avînd un obiect de studiu, un instrumentar şi metode de cercetare, obiective etc.), ci şi o cale de edificare a fiinţei umane, de integrare a acesteia într-o realitate vie, dotată cu dinamism evolutiv.

Prin accentul pus pe istoria externă a limbilor, lucrarea de faţă îşi atinge una dintre componentele dimensiunii diacronice, deoarece ia în calcul factorii care, în modul cel mai firesc, influenţează realitatea lingvistică, determinînd-o sau aflîndu-se cu ea în relaţii de interdeterminare, fiind inextricabil legaţi de aceasta, împreună constituind, în adevăr, componentele unui organism aflat într-o continuă devenire. În acest fel, scrierea profesorului german depăşeşte calitatea de manual de lingvistică – unul care decupează mai mult sau mai puţin realist limba din contextul viu în care aceasta concreşte – aducînd analizele din cercul descriptiv şi static în sfera vie a dinamicii.

BDD-B177-1 © 2008, 2012; 2014 (trad.) Armand Colin; Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:38 UTC)

Pentru studenți, întregul modul teoretico-introductiv (lingvistică generală, sociolingvistică, lingvistică istorică, istorie externă și filologie), uneori compact, alteori distribuit – dar care în mod chibzuit străbate lucrarea hrănind-o, este util în mod hotărîtor deoarece prezintă fundamentele științifice ale lingvisticii, pînă la nivelul detaliilor semnificative și relevante, indispensabile bunei stăpîniri a domeniului, operării în cadrul acestuia la un nivel calitativ superior. Pentru toate categoriile de cititori mai puțin specializați în domeniu, acest modul procură, pe deplin și la nivel rezonabil, înțelegerea capacităților și a valențelor pe care lingvistica le are în a genera înțelegerea largă și filozofică a lumii, de a contribui la acțiunea concretă și pragmatică a ființei umane în realitatea astfel pătrunsă.

Chiar dacă o parte a valorii *Manualului* decurge din modalitatea în care acesta este conceput (fiind bogat, doct, cult, științific, dar și avînd raționamente și explicații convingătoare și impecabile, vioiciune în expunere), cititorul va cîntări singur și va discerne în consecință asupra aserțiunilor renumitului romanist, referitoare la feluritele chestiuni de știința limbii, pe care le prezintă și dezbate, la intuițiile și credințele sale privitoare la multe dintre procesele istorice și lingvistice pe care le abordează. Autor sau cititor, profesor sau student, specialist sau doar trăitor în lume, în fața lipsei datelor istorice dotate cu atributul certitudinii conferite de documentele sau de relatările istorice de încredere și verificate, fiecare devine un interpret care manevrează elementele disparate în funcție de anumite credințe, accentuează sau estompează felurite aspecte, supralicitează sau trece sub tăcere altele, urmînd construcția pe care, *ab initio*, o avea în minte sau reconfigurînd-o așa cum decurge din pluscunoașterea procurată de *Manual*.

În ceea ce privește stilul și anumite elemente de conținut, cititorul va socoti cum crede situațiile în care autorul își întrerupe discursul științific, schimbă catedra profesorală cu tribuna celui implicat rațional și afectiv în viața socială, dispus fiind să își exprime cu dărnicie propriile opinii cultural-mentalitare, în cadrul unor judecăți evident sau estompat sentențioase. De altfel, lucrarea profesorului Martin-Dietrich Glessgen conține destule elemente care arată că atît *Manualul*, cît și autorul se adresează în primul rînd studenților săi din lumea romanică occidentală, în special celor de limbă franceză – lucru care nu-l scutește de la a-i îndemna constant

BDD-B177-1 © 2008, 2012; 2014 (trad.) Armand Colin; Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:38 UTC)

către continuarea cu seriozitate a unor cercetări începute şi mai departe duse de cele mai ilustre nume ale romanisticii europene. O astfel de necesitate şi un astfel de efort ar trebui, probabil, înțelese şi asumate şi în spațiul românesc.

*

Folosind nivelul formal al originalului urmat, traducerea de față încearcă să redea cu fidelitate conținutul conceptual al textului. Unele exemple folosite în traducerea de față nu există în textul original, fiind introduse de către traducător. Diferit de dorința autorului – care a oferit traducătorului toată libertatea şi l-a îndemnat să populeze versiunea românească cu astfel de exemple – traducătorul a încercat să reducă la minimum aceste exemple, folosindu-le exclusiv în caz de strictă necesitate, din perspectiva înțelegerii textului, şi numai acolo unde, prin natura lor, acestea nu puteau aduce cu sine posibilitatea unei controverse lingvistice, istorice sau metodologice.

Posibilitatea reconstruirii în limba română a nivelului conceptual, prin urmarea cu ridicată fidelitate a nivelului formal, nu a fost sprijinită de caracterul comun romanic al limbilor franceză şi română, de experiența ori de alte însuşiri ale traducătorului. Fiind vorba despre un text subsumat stilului ştiințific, am făcut o observație pe care o împărtăşim cititorului: aproximativ două secole de exercițiu, în care structuri ale limbii franceze au constituit principalul model de creare a structurilor aspectului literar românesc, au făcut ca acesta din urmă (încă destul de permisiv şi de maleabil în sine, mult prea suferind din lipsa neologizării – mai ales interne – datorită exageratei reticențe a custozilor limbii) să fie caracterizat de supleţea naturală în măsură să îi permită acomodarea la structurile unei limbi cu care s-a aflat în contacte culte, precum şi apetența pentru achiziții formale şi expresive dinspre aceasta. În fapt, aspectul cult al limbii române conține mult mai multe structuri şi modalități de exprimare datorate limbilor franceză, engleză şi germană decît am fi dispuşi să recunoaştem. Traducătorul istoric al limbii nu are cum sa nu observe identitatea dintre structurile româneşti şi cele străine, ori urmele evidente ale tiparelor-model, prin care acest aspect redă adesea felurite conținuturi conceptuale. Totodată, el nu are cum să creadă în dezvoltarea independentă a acestora. În realitate, activitatea de

BDD-B177-1 © 2008, 2012; 2014 (trad.) Armand Colin; Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:38 UTC)

traducere a secolelor al XVI-lea şi al XVII, apoi cea din secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea, precum şi contactul viu dintre învăţaţii români ai secolelor al XIX-lea şi al XX-lea, cu limbile culte ale Occidentului, au modelat definitoriu aspectul cult al limbii române, desigur, potenţîndu-i, iar nu anulîndu-i moştenirea şi virtualităţile romanice – care, de altfel, nici nu pot intra într-o astfel de discuţie. Dincolo de acest aspect, însă, în măsura în care sistemul i-o permite, limba română literară, mai ales cea de la folosită în discursul ştiinţific scris, prezintă, în special cu limba franceză, elemente nu doar de compatibilitate, ci şi de imitare a modelului.

*

Un ultim aspect care credem că necesită o menţiune se referă la o chestiune de interes pentru cititorul român: care este tratamentul limbii române în acest *Manual*?

Există în *Manual* aserţiuni referitoare la formarea şi la evoluţia poporului român şi a limbii române, aflate în dezacord cu opiniile istoricilor şi ale istoricilor limbii române, cu opinia încetăţenită în rîndul actualilor romanici de la nordul Dunării, vorbitori ai limbii române.

Unele afirmaţii ori concluzii – de nuanţă sau esenţiale – nu par fi ulterioare vreunei urmăriri a cercetărilor din lingvistica românească, fiind lipsite de argumente ce ar deriva din cunoaşterea acestor cercetări (nu spunem a concluziilor pe care cercetătorii români le-au extras din acele cercetări). Alte aserţiuni pot chiar provoca gîndul că ar fi tendenţioase, mai ales atunci cînd nici tonul nu pare a fi imparţial.

Probabil că, în general, nativul român nu acceptă sau ajunge la disonanţe cognitive dacă se confruntă cu idei care susţin că limba română nu provine dintr-un dialect primar al latinei, că migraţia şi variaţia spaţială, prin nomadism şi transhumanţă, au constituit dominantele acelei populaţii romanice, că spaţiul medieval românesc era multicultural şi multilingual, că limba română datorează influenţei slave cel puţin tot atît material lexical cît engleza latinei, că interferenţele gramaticale îndepărtează limba română de tipul romanic clasic, iar caracterul romanic al românei s-ar datora parţial relatinizărilor şi refrancizărilor din secolul al XIX-lea, ori că latina din Dacia a fost abandonată, precum în provinciile care nu s-au

BDD-B177-1 © 2008, 2012; 2014 (trad.) Armand Colin; Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:38 UTC)

romanizat, astfel încît actualii locuitori de la nordul Dunării pot ajunge să îşi pună nedumerita întrebare: românii sînt romanici ori sînt doar o populaţie care vorbeşte o limbă romanică?

Orice aparenţă ar lua acestea în mintea şi sub ochii cititorului român – o spunem ca unul care a a fost încercat în mod repetat şi cu acuitate de o gamă largă de stări –, sîntem pe deplin încredinţaţi că autorul *Manualului* nu poate fi privit cu reproş pentru lucruri pe care, de-a lungul timpului, chiar unii autori români le-au susţinut cu superficialitate, intuitiv, pe baza unor pseudoraţionamente, prea adesea sumare şi, categoric, fără argumente ştiinţifice valide. Chiar dacă astfel de afirmaţii pot aparţine oricui din afara spaţiului românesc, în fapt, ele ni se datorează. Cercetătorii străini nu pot vorbi în deplină cunoştinţă de cauză despre lucruri pe care ştiinţa românească nu a avut răbdarea de a le lămuri (cu date, argumente şi raţionamente fundamentate ştiinţific, acceptabile pentru întreaga comunitate ştiinţifică internaţională), pentru toată lumea şi în cel mai aşezat mod. Probabil că, mai ales pentru lingvistica istorică românească, astfel de situaţii nu constituie decît necesarul impuls către analiza obiectivă, negrevată de mize şi susceptibilităţi şi, mai ales, indiferentă tocmai la critica partizană, mai avantajată, mai eficientă şi mai productivă atunci cînd are a comenta jumătăţi de adevăruri convenabile (românilor), decît atunci cînd se confruntă cu dovezi irefutabile şi adevăruri mai puţin convenabile (românilor).

După cum este firesc pentru un manual de romanistică, limba română şi unele elemente de istorie a românilor apar aici cu diferite prilejuri. Din motive obiective, tratamentul şi ponderea de care beneficiază diferitele limbi romanice nu pot fi egale. Cunoscînd acest lucru, cititorul român s-ar aştepta ca segmentul românesc să fie mult mai bine reprezentat, ştiut fiind că, prin caracterul ei aparte, prin particularităţile ei determinante, prin efectele multora dintre factorii care-i conferă identitate şi individualitate, limba română contribuie într-un mod unic la concertul limbilor romanice. Probabil că, de exemplu, tratînd şi folosind, într-o astfel de lucrare, limbile franceză, italiană, portugheză şi română, dar omiţîndu-se spaniola, imaginea obţinută ar fi mai puţin densă, multe date concrete şi elemente de nuanţă pierzîndu-se. Cu certitudine, însă, că acea imagine ar fi mai completă decît dacă din şirul acelor limbi româna ar lipsi. Prin neprezentarea unei limbi romanice (chiar şi de importanţa spaniolei)

BDD-B177-1 © 2008, 2012; 2014 (trad.) Armand Colin; Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:38 UTC)

pierderea nu ar fi decît cantitativă, aproape nimic din ceea ce este esențial şi definitoriu pentru formele de existență ale latinei populare de după secolul al V-lea nefiind astfel pierdut. În adevăr, datorită interrelaționării dintre ele, principalele limbi romanice occidentale nu procură, una în raport cu alta, decît date cantitative şi, desigur, elemente de aspect, nuanțări şi particularisme care evidențiază irizările diferitelor aspecte regionale ale latinei populare, aşa cum au fost ele fecundate de condiții extralingvistice uşor diferite. Fireşte, pentru mintea umană este mult mai lesne de cuprins, de ordonat şi de tratat un astfel de complex, relativ unitar, diferențiat în sînul său la nivel de nuanță, corespondențele, concordanțele şi variațiile între limite lejere oferind minții confort. Imaginea lumii de limbă romanică, însă, nu poate fi deplină şi completă tocmai datorită lipsei limbilor care au avut posibilitatea de a apărea şi de a evolua în alte cadre decît cel majoritar. Alături de insula retoromană, însă la o cu totul altă scară, româna este singura limbă romanică de natură să contribuie definitoriu la conturarea imaginii reale a complexului romanic, una care, pe alocuri, lezează concertul corespondențelor şi concordanțelor din Romania continua, dar oferind o imagine mai apropiată de realitatea romanicei primitive. Româna are lipsuri pe care nici o altă limbă romanică nu le are şi deține elemente pe care, iarăşi, nici o altă limbă romanică nu le prezintă; în raport cu celelalte limbi, româna nu doar pierde material, structură şi funcționalitate romanică, dar şi oferă aceleaşi lucruri, iar – diferit de cum cred mulți dintre romaniști – acest fapt nu se datorează influențelor neromanice din istoria ei, ci păstrării de timpuriu a unora dintre componentele ei moştenite din latină, în conjuncție cu particularitățile evoluției sale.

În general, limba română se bucură de puțină atenție printre romaniştii de astăzi, iar locul pe care aceştia i-l acordă este unul mai degrabă marginal. Indiferent de locul pe care românii cred că limba lor în deține, de drept şi în mod obiectiv, printre limbile romanice, o astfel de lucrare (una destul de ponderată, de altfel, în astfel de considerații, dar reflectînd cu fidelitate ceea ce cred şi scriu romaniştii, nu ceea ce pot ei rosti cu generoasă eleganță, în cadrul unor discuții private cu lingviştii români) are marele merit de a arăta că locul pe care ştiința romanisticii îl acordă limbii române este acela pe diacroniştii români, la capătul unor cercetările serioase, aprofundate şi aplicate, reuşesc să îl obțină prin propriul efort ştiințific. Privind la

BDD-B177-1 © 2008, 2012; 2014 (trad.) Armand Colin; Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:38 UTC)

calitatea şi la cantitatea de lucrări pe care celelalte mari limbi romanice (franceza, italiana, spaniola) le-au generat printr-un astfel de neabătut travaliu, şi privind apoi la monografiile, corpusurile de texte, gramaticile şi dicționarele pe care lingvistica românească le-au produs, putem recunoaşte că, deşi privirile romanisticii occidentale pot fi tendențioase, nedrepte sau răuvoitoare, propriul dezinteres pentru lămurirea istoriei limbii române este de natură şi în măsură să justifice lacunele de cunoaştere ale celor care se pronunță cumva asupra istoriei poporului şi a limbii române.

Alexandru Gafton

BDD-B177-1 © 2008, 2012; 2014 (trad.) Armand Colin; Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:38 UTC)